

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

Кафедра українознавства, філософії та інформаційно-гуманітарних студій

Кваліфікаційна робота

**ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ ПОУМБ ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО)**

здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
освітньо-професійної програми «Документознавство
та інформаційна діяльність»,
спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

_____ ГОРБАТЕНКО Діани Сергіївни

Науковий керівник:

к. філос. н., доцент

_____ БЛОХА Ярослав Євгенійович

В. о. завідувача кафедри:

д. і. н., професор

_____ ПЕРЕДЕРІЙ Ірина Григоріївна

Полтава 2026

Деканові факультету філології,
психології та педагогіки
Національного університету
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
Анні АГЕЙЧЕВІЙ

здобувачки першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, освітньо-професійної
програми «Документознавство та
інформаційна діяльність»,
спеціальності 029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
ГОРБАТЕНКО Діани Сергіївни

ЗАЯВА

Прошу затвердити тему кваліфікаційної роботи: Інформаційно-документна діяльність обласної універсальної наукової бібліотеки в умовах цифрової трансформації (на прикладі ПОУМБ імені І. П. Котляревського).

Науковим керівником прошу назначити кандидата філософських наук, доцента кафедри українознавства, культури та документознавства Блоху Ярослава Євгенійовича.

26.02.2026

В. о. завідувача кафедри

Ірина ПЕРЕДЕРІЙ

Керівник

Ярослав БЛОХА

Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка»

Факультет філології, психології та педагогіки

Кафедра українознавства, культури та документознавства

Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

українознавства, культури

та документознавства

_____ Ірина ПЕРЕДЕРІЙ

« ____ » _____ 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЦІ**

Горбатенко Діани Сергіївни

1. Тема роботи: Інформаційно-документна діяльність обласної універсальної наукової бібліотеки в умовах цифрової трансформації (на прикладі ПОУМБ імені І. П. Котляревського).

Керівник роботи: к. філос. н., доцент Блоха Ярослав Євгенійович.

2. Термін подання роботи: 12.06.2026.

3. Мета кваліфікаційної роботи: дослідити теоретичні засади інформаційно-документної діяльності бібліотек та визначити роль інформаційних технологій, автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, електронних ресурсів і цифрових сервісів у процесі цифрової трансформації; проаналізувати організаційні засади діяльності, формування інформаційних ресурсів, функціонування електронного каталогу, вебсайту та цифрових сервісів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського; визначити перспективи розвитку та розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки в умовах цифрової трансформації.

Дата видачі завдання

04.03.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Теоретична частина	04.03.2026-31.03.2026	38%
2	Аналітична частина	01.04.2026 – 30.04.2026	62%
3	Виготовлення ілюстративного матеріалу та підготовка до захисту	01.05.2026 – 01.06.2026	100%
4	Захист роботи	24.06.2026	

Здобувачка _____

Діана ГОРБАТЕНКО

Керівник роботи _____

Ярослав БЛОХА

АНОТАЦІЯ

Горбатенко Діана Сергіївна. Інформаційно-документна діяльність обласної універсальної наукової бібліотеки в умовах цифрової трансформації (на прикладі ПОУМБ імені І. П. Котляревського). Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітньо-професійна програма «Документознавство та інформаційна діяльність», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2026.

У кваліфікаційній роботі досліджено особливості інформаційно-документної діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки в умовах цифрової трансформації. Проаналізовано теоретичні засади інформаційно-документної діяльності бібліотек, визначено роль інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, електронних каталогів, цифрових колекцій та веборієнтованих сервісів у модернізації бібліотечної справи.

Окрему увагу приділено дослідженню діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського як провідного регіонального інформаційного центру. У роботі проаналізовано організаційну структуру бібліотеки, формування інформаційних ресурсів, функціонування електронного каталогу, офіційного вебсайту, електронної бібліотеки та сервісів дистанційного обслуговування користувачів. Визначено особливості формування інтегрованого цифрового середовища бібліотеки та забезпечення доступу користувачів до документної інформації.

У роботі обґрунтовано перспективи розвитку інформаційно-документної діяльності бібліотеки в умовах цифрової трансформації. Запропоновано рекомендації щодо подальшого оцифрування бібліотечних фондів, розвитку цифрових колекцій, модернізації електронного каталогу, вдосконалення вебсайту та впровадження нових форм дистанційного обслуговування. Наголошено на важливості інтеграції бібліотеки до національних і міжнародних інформаційних систем, підвищення цифрової компетентності персоналу та забезпечення інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформаційно-документна діяльність, цифрова трансформація, бібліотека, електронний каталог, цифрові ресурси, автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, електронна бібліотека, дистанційне обслуговування, цифрові сервіси.

60 с., 4 табл., 14 рис., 3 сх, 46 джерел.

ABSTRACT

Horbatenko Diana Serhiivna. Information and document activities of the Regional Universal Scientific Library in the context of digital transformation: A case study of the I.P. Kotliarevskiy Poltava Regional Universal Scientific Library. Specialty 029 «Information, library and archival activities», educational and professional program «Documentation and Information Activities», National University «Poltava Yuri Kondratyuk Polytechnic», Poltava, 2026.

The qualification paper examines the peculiarities of information and documentation activities of a regional universal scientific library in the context of digital transformation. The theoretical foundations of information and documentation activities of libraries are analyzed, and the role of information and communication technologies, automated library information systems, electronic catalogs, digital collections, and web-based services in the modernization of library activities is determined.

Special attention is paid to the study of the activities of the I. P. Kotliarevskiy Poltava Regional Universal Scientific Library as a leading regional information center. The paper analyzes the organizational structure of the library, the formation of information resources, the functioning of the electronic catalog, the official website, the electronic library, and remote user services. The peculiarities of forming an integrated digital environment of the library and ensuring users' access to documentary information are identified.

The paper substantiates the prospects for the development of the library's information and documentation activities in the context of digital transformation. Recommendations are proposed for further digitization of library collections, development of digital collections, modernization of the electronic catalog, improvement of the website, and implementation of new forms of remote user services. Emphasis is placed on the importance of integrating the library into national and international information systems, improving the digital competence of the staff, and ensuring information security.

Keywords: information and documentation activities, digital transformation, library, electronic catalog, digital resources, automated library information systems, electronic library, remote services, digital services.

60 p., 4 tabl., 14 fig., 3 diagr., 46 sources.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	12
1.1 Інформаційно-документна діяльність бібліотек як складова інформаційної інфраструктури	12
1.2 Інформаційні технології та автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи у діяльності бібліотек.....	19
1.3 Електронні ресурси та цифрові сервіси як складові цифрової трансформації бібліотек	27
РОЗДІЛ 2 ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО	34
2.1 Організаційні засади діяльності та формування інформаційних ресурсів бібліотеки	34
2.2 Електронний каталог, вебсайт та цифрові сервіси бібліотеки	38
2.3 Перспективи розвитку та напрями вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки в умовах цифрової трансформації	48
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АБІС – автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІТ – інформаційні технології

НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ПОУМБ імені І. П. Котляревського – Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Цифрова трансформація бібліотечної справи є одним з провідних напрямів модернізації інформаційно-документної діяльності бібліотек. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, електронних каталогів, цифрових колекцій, вебсайтів та дистанційних сервісів істотно змінює організацію комплектування, наукового опрацювання, зберігання та надання документних ресурсів.

Особливого значення цифрова трансформація набуває в діяльності обласних універсальних наукових бібліотек, які виконують функції регіональних центрів формування, збереження та поширення документної інформації, інформаційного забезпечення науки, освіти, культури та методичної підтримки бібліотечних установ. У сучасних умовах бібліотеки поєднують традиційні напрями роботи з активним розвитком електронних ресурсів, електронних каталогів, цифрових колекцій і сервісів віддаленого доступу.

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського є провідною бібліотечно-інформаційною установою регіону, яка послідовно впроваджує сучасні цифрові технології та розвиває електронні ресурси і сервіси. Дослідження її інформаційно-документної діяльності надає змогу проаналізувати практичний досвід цифрової трансформації бібліотеки, оцінити результати впровадження інформаційних технологій та визначити перспективні напрями подальшого вдосконалення.

Стан наукового вивчення проблеми. Аналіз проведено на основі законодавчих і нормативно-правових актів України, наукових праць з документознавства, бібліотекознавства та інформології, аналітичних матеріалів, а також офіційного вебсайту Полтавської обласної універсальної

наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського, електронного каталогу та інших цифрових ресурсів бібліотеки.

Мета кваліфікаційної роботи – проаналізувати інформаційно-документну діяльність обласної універсальної наукової бібліотеки в умовах цифрової трансформації та визначити напрями її вдосконалення на прикладі Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати **завдання**, а саме:

1) дослідити теоретичні засади інформаційно-документної діяльності бібліотек та роль інформаційних технологій, автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, електронних ресурсів і цифрових сервісів у процесі цифрової трансформації;

2) проаналізувати організаційні засади діяльності, формування інформаційних ресурсів, функціонування електронного каталогу, вебсайту та цифрових сервісів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського;

3) визначити перспективи розвитку та розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки в умовах цифрової трансформації.

Об’єкт дослідження – інформаційно-документна діяльність бібліотек в умовах цифрової трансформації.

Предмет дослідження – організаційні засади, інформаційні ресурси, цифрові технології та електронні сервіси в інформаційно-документній діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів. Аналіз і синтез використано для опрацювання нормативно-правових актів і наукових джерел та узагальнення теоретичних положень. Порівняльний метод

застосовано для зіставлення сучасних підходів до цифрової трансформації бібліотек. Системний підхід забезпечив розгляд інформаційно-документної діяльності як цілісної системи. Документознавчий аналіз і вебаналіз використано для дослідження інформаційно-документних процесів та електронних ресурсів бібліотеки. Метод спостереження застосовано для вивчення практичних питань її діяльності.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні інформаційно-документної діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського в умовах цифрової трансформації та обґрунтуванні рекомендацій щодо вдосконалення її цифрових ресурсів і сервісів.

Практичне значення роботи полягає у розробленні рекомендацій, які можуть бути використані для вдосконалення електронного каталогу, вебсайту та цифрових сервісів бібліотеки, а також у діяльності інших обласних універсальних наукових бібліотек України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи оприлюднено у тезах доповіді, а саме:

– Горбатенко Д. С. «Електронні бібліотеки як цифрова інформаційно-документна система». Матеріали 78-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, 2026 рік) [12].

Структура бакалаврської роботи відповідає меті дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та джерел із 46 найменувань, 14 рисунків, 3 схем, 4 таблиць. Загальний обсяг роботи – 60 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

1.1 Інформаційно-документна діяльність бібліотек як складова інформаційної інфраструктури

Сучасна бібліотека дедалі більше трансформується з книгозбірні, орієнтованої переважно на зберігання документів у активного учасника процесів створення, оброблення, кумуляції, поширення та довготривалого зберігання інформації. У цьому контексті її інформаційно-документна діяльність набуває визначального значення, формуючи невід'ємний компонент загальної інформаційної інфраструктури суспільства. Діяльність охоплює не лише традиційне обслуговування користувачів, але складні процеси управління документальними ресурсами, їхню інтеграцію в глобальний інформаційний простір та забезпечення надійного доступу до них в умовах цифрової трансформації.

Інформаційно-документна діяльність бібліотек історично еволюціонувала від простого накопичення та зберігання видань до активного поширення знань. Сьогодні діяльність є багатоаспектною та охоплює комплекс послуг, які спрямовані на задоволення інформаційних потреб користувачів. До основних напрямів належать: довідково-бібліографічне обслуговування; підготовка інформаційних продуктів (бюлетенів, дайджестів, оглядів); створення та підтримка електронних каталогів і баз даних; формування репозитаріїв та забезпечення доступу до віддалених інформаційних ресурсів [13, с. 154–155].

Фундаментальною основою, що уможливорює діяльність у цифровому середовищі, є розвинена інформаційна інфраструктура бібліотеки. Зазначимо, що це сукупність апаратних, програмних, комунікаційних, лінгвістичних та організаційних засобів, які забезпечують функціонування бібліотечних сервісів. У широкому сенсі інфраструктура підтримує всі види

інформаційної роботи: від комплектування фондів до складних аналітичних досліджень [14, с. 20–21].

Аналіз наукового дороблення українських дослідників дозволяє виокремити компоненти та напрями розвитку зазначеної інфраструктури в контексті інформаційно-документної діяльності.

Передусім варто розглянути технологічну інфраструктуру та процеси цифровізації бібліотечних сервісів. Центральним елементом є інтегровані бібліотечні системи, які автоматизують життєвий цикл документа, а також системи управління електронними ресурсами, засоби автентифікації користувачів та платформи для створення цифрових колекцій. Як слушно зазначає Ольга Івашкевич, цифрова трансформація бібліотек передбачає впровадження нових мобільних додатків, сервісів та шерінгових моделей, що кардинально змінює модель відносин «бібліотека-користувач» [20, с. 23–24].

Фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) зазначають про практичну реалізацію процесів у створенні цифрових проєктів, що інтегрують політематичні та мультиформатні ресурси в єдиній точці доступу. Показовими прикладами є реєстр «Наука України: доступ до знань» [29], Бібліотечний портал НАН України LibNAS UA [42] та цифрова платформа підтримки досліджень ResearchUA [43], що свідчить про перетворення бібліотек на сучасні інформаційні хаби.

Станіслав Денбновецький також наголошує, що в умовах глобалізаційних перетворень бібліотеки стають центрами активізації життя в громаді, осередками для навчання і спілкування, де громадяни можуть реалізувати потребу в цифровій освіті та отримати доступ до інформаційно-знаннєвого ресурсу [17, с. 26–27].

Не менш важливим компонентом є документна інфраструктура, яка забезпечує роботу з документами в різноманітних форматах. Вона вміщує створення та підтримку метаданих, що описують ресурси бібліотеки та уможливають їхній пошук. Як свідчить практика НБУВ, одним з

пріоритетних напрямів є оцифрування фондів для забезпечення широкого доступу до історико-культурної спадщини. Цифрова бібліотека НБУВ, що містить значний масив оцифрованих документів є прикладом такої діяльності.

Бібліотеки також виступають платформами для створення та поширення електронних ресурсів: віртуальних виставок, електронних курсів, бібліотечних проєктів суттєво розширюючи перелік інформаційних продуктів і послуг та надаючи до них цілодобовий віддалений доступ. Не менш важливою є їхня роль у формуванні та розвитку відкритих архівів і репозитаріїв. Згідно з дослідженням Олени Мар'їної, високі позиції українських репозитаріїв у світовому масштабі є безсумнівним підтвердженням ефективної інтеграції вітчизняних бібліотек у глобальний науково-комунікаційний простір [25, с. 19].

Окрему увагу слід приділити комунікаційній інфраструктурі та соціокомунікаційній взаємодії, яка забезпечує зв'язок між різними бібліотечними системами, зовнішніми інформаційними провайдерами та кінцевими користувачами. У фундаментальному дослідженні О. Мар'їна переконливо доводить, що адаптація бібліотек до цифрового медіапростору є складним соціотехнічним процесом [26]. Зокрема, створення нової контентної платформи фахового простору, підвищення вебприсутності бібліотек, організацію багат шарового потоку комунікації наукової спільноти та користувачів, а також формування єдиного цифрового інформаційного простору науки, освіти і культури на локальному, національному та міжнародному рівнях.

Дедалі вагомішу роль у цій інфраструктурі відіграють соціальні медіа, які забезпечують нові можливості для комунікації бібліотек із користувачами. У сучасних дослідженнях наголошується, що цифрові платформи та соціальні мережі сприяють розширенню каналів взаємодії бібліотек з аудиторією, підвищують рівень інформування про послуги та культурні ініціативи. Зокрема, у статті Надії Бачинської та Владислава

Касьяна розглядаються особливості маркетингових комунікацій публічних бібліотек у цифровому середовищі та роль інформаційних технологій у взаємодії з користувачами [7, с. 10–11]. Подібної думки дотримуються інші дослідники, які підкреслюють, що соціальні мережі стали важливим каналом популяризації бібліотечних проєктів і поширення інформації про діяльність бібліотек.

Важливо розглянути організаційно-функціональну інфраструктуру та питання управління бібліотекою, оскільки ефективна інформаційно-документна діяльність неможлива без відповідних організаційних змін і модернізації управлінських підходів. У сучасному бібліотекознавстві наголошується, що цифрова трансформація бібліотек передбачає не лише впровадження нових інформаційних технологій, але комплексне переосмислення організації діяльності, структури управління та стратегії розвитку установ.

Важливим аспектом функціонування бібліотек в умовах цифрової трансформації є правове регулювання цифрової діяльності. Оцифрування бібліотечних фондів, створення електронних колекцій та надання доступу до цифрових ресурсів пов'язані з дотриманням норм авторського права та суміжних прав. Законодавчу основу діяльності бібліотек у цьому напрямі становлять Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [2] та «Про авторське право і суміжні права» [1], які визначають правові засади використання інформаційних ресурсів, умови доступу до них і порядок використання творів у цифровому середовищі. У нормативно-правових актах зазначено, що під час оцифрування документів бібліотеки повинні враховувати строки дії авторського права, умови використання творів у мережі Інтернет та необхідність отримання дозволу правовласників у випадках, передбачених законодавством.

Не менш важливим чинником ефективної цифрової трансформації бібліотек є кадрове забезпечення. Впровадження сучасних інформаційних технологій, створення електронних ресурсів і розвиток онлайн-сервісів

потребують фахівців нового типу, які поєднують традиційні бібліотечні компетентності з навичками роботи в цифровому середовищі. Сучасний бібліотечний працівник повинен володіти знаннями у галузі інформаційних технологій, документознавства, цифрового архівування, управління базами даних та організації електронних інформаційних ресурсів.

У зв'язку з цим у бібліотечній справі поступово формуються нові професійні ролі, зокрема фахівці з цифрових колекцій, адміністратори електронних ресурсів, менеджери інформаційних проєктів, спеціалісти з цифрового збереження документів та менеджери з комунікацій у соціальних медіа. Підготовка фахівців здійснюється у закладах вищої освіти, а також шляхом підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Вагомий внесок у дослідження цих процесів зробила дослідниця О. Мар'їна. У працях проаналізовано процес адаптації бібліотек до умов цифрового медіапростору та виокремлено рівні цифрової модернізації бібліотек України: від установ, що практично не використовують цифрові технології, до бібліотек, які активно інтегруються у глобальний інформаційний простір і впроваджують інноваційні цифрові сервіси [26] (схема 1.1.1).

Запропонована класифікація рівнів цифрової модернізації бібліотек надає змогу оцінити ступінь їхньої адаптації до умов цифрового інформаційного середовища та визначити напрями подальшого розвитку бібліотечних установ. Вона відображає еволюційний процес переходу бібліотек від традиційної моделі функціонування до сучасних інформаційних центрів, які активно використовують цифрові технології, електронні інформаційні ресурси та онлайн-сервіси для ефективного задоволення інформаційних потреб користувачів.

Схема 1.1.1 Рівні цифрової модернізації бібліотек (за О. Мар'їною) [26]

Дослідниця також підкреслює важливість формування контент-стратегії розвитку бібліотеки у цифровому середовищі. Вона передбачає комплексний підхід до організації інформаційної діяльності та включає такі взаємопов'язані складники, як створення та управління цифровим контентом, орієнтація на потреби користувачів, забезпечення функціональності інформаційних систем, підтримання високої якості інформаційних ресурсів, розвиток інноваційних технологій, формування інформаційної політики установи та удосконалення технічної інфраструктури бібліотеки. У межах зазначеного підходу бібліотека розглядається як складна соціально-інформаційна система, здатна до

постійної адаптації, самоорганізації та розвитку в умовах цифрового суспільства [26].

Крім того, важливим напрямом сучасної бібліотечної діяльності є розвиток маркетингової складової. Як зазначають фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського використання маркетингових інструментів у системі електронних комунікацій сприяє більш глибокому вивченню інформаційних потреб користувачів та підвищує ефективність просування бібліотечних ресурсів і послуг у цифровому середовищі [30]. Завдяки цьому бібліотеки можуть оперативнo реагувати на зміни інформаційних запитів суспільства та пропонувати користувачам актуальні електронні ресурси.

У сучасних умовах особливого значення набуває розширення електронних інформаційних продуктів і онлайн-послуг бібліотек. Серед них варто виокремити створення електронних каталогів, бібліографічних і реферативних баз даних, аналітичних оглядів, цифрових колекцій та електронних бібліотек. Водночас активного розвитку набувають дистанційні сервіси обслуговування користувачів, серед яких важливе місце посідають: віртуальна довідкова служба, електронна доставка документів, онлайн-консультації та доступ до повнотекстових ресурсів [31, с. 167]. Їхнє вдосконалення є одним з напрямів модернізації бібліотечної діяльності в умовах цифрового інформаційного середовища.

Отже, сучасні бібліотеки, спираючись на розвинену технологічну, документну, комунікаційну та організаційну інфраструктуру перетворюються на суб'єктів інформаційної екосистеми України. Вони виступають не лише як сховища друкованих і електронних документів, а й як активні учасники суспільного розвитку, забезпечуючи надійну навігацію у складному інформаційному просторі, сприяючи відокремленню верифікованих знань від деструктивного контенту та збереженню цифрової культурної і наукової спадщини для майбутніх поколінь.

Особливого значення набуває їхня роль у подоланні цифрової нерівності та формуванні цифрової грамотності населення, що створює передумови для становлення компетентного, поінформованого і свідомого суспільства. Тобто сучасна інформаційно-документна діяльність бібліотек у цифровому середовищі є невід'ємним чинником розвитку національної інформаційної інфраструктури та інтеграції України у глобальний інформаційний простір.

1.2 Інформаційні технології та автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи у діяльності бібліотек

Сучасний розвиток бібліотечної справи відбувається в умовах цифрової трансформації суспільства. Інформаційні технології є важливим інструментом модернізації діяльності бібліотек, що дозволяє забезпечити ефективне управління інформаційними ресурсами, оптимізувати бібліотечно-інформаційні процеси та розширити можливості доступу користувачів до інформації.

Правові засади функціонування бібліотек в Україні визначені Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Відповідно до статті 1 цього Закону, бібліотека визначається як інформаційний, культурний та освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що забезпечує збирання, зберігання, систематизацію та надання користувачам документів і інформації [2]. Крім того, у Законі передбачено можливість використання бібліотеками сучасних інформаційних технологій, створення електронних інформаційних ресурсів та забезпечення доступу до них через комп'ютерні мережі [2]. Адже у законодавстві України чітко визначено необхідність впровадження цифрових технологій у бібліотечну діяльність.

У науковій літературі бібліотека розглядається як важливий соціально-комунікаційний інститут, що забезпечує функціонування інформаційних процесів у суспільстві. У цьому контексті діяльність бібліотек пов'язана не лише зі збереженням документів, але з організацією доступу до інформації,

формуванням інформаційних ресурсів та задоволенням інформаційних потреб користувачів. Як зазначає українська дослідниця Олена Воскобойнікова-Гузєва, сучасні бібліотеки є важливими елементами інформаційної інфраструктури суспільства, оскільки забезпечують накопичення, систематизацію та поширення документованих знань, необхідних для розвитку науки, освіти і культури. У своїх дослідженнях вона підкреслює, що бібліотеки виконують роль посередника між інформаційними ресурсами та користувачами, сприяючи ефективному обігу знань у суспільстві та розвитку інформаційної культури громадян [11, с. 12–13].

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства діяльність бібліотек дедалі більше пов'язується з застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Їхнє використання забезпечує модернізацію традиційних бібліотечних процесів та створює нові можливості для організації бібліотечно-інформаційної діяльності. Використання комп'ютерної техніки, спеціалізованого програмного забезпечення та телекомунікаційних мереж надає змогу значно підвищити ефективність роботи бібліотек, оптимізувати технологічні операції та розширити можливості доступу користувачів до інформаційних ресурсів. Завдяки впровадженню інформаційних технологій бібліотеки можуть інтегрувати власні інформаційні ресурси у національні та міжнародні інформаційні системи, а також забезпечувати віддалений доступ до електронних інформаційних ресурсів.

Інформаційні технології застосовуються практично на всіх етапах бібліотечно-інформаційної діяльності. Зокрема, вони використовуються під час комплектування бібліотечних фондів, що передбачає пошук і відбір документів, оформлення електронних замовлень та ведення обліку надходжень. Значну роль інформаційні технології відіграють в процесі наукового опрацювання документів, який охоплює їхню класифікацію, систематизацію, індексування та створення бібліографічних записів.

Використання спеціалізованих програмних засобів забезпечує автоматизоване створення та ведення бібліографічних баз даних, що значно спрощує процес обліку та пошуку документів [6, с. 50–51].

Крім того, інформаційні технології активно застосовуються в процесі каталогізації документів. Традиційні карткові каталоги поступово замінюються електронними каталогами, які функціонують як бази даних бібліографічних записів та забезпечують оперативний багатокритеріальний пошук інформації [9, с. 49–50]. Електронні каталоги дозволяють здійснювати пошук документів за різними параметрами, зокрема за автором, назвою, тематикою, ключовими словами або роком видання.

Суттєвим напрямом використання інформаційних технологій є також автоматизація обліку бібліотечних ресурсів. Використання електронних систем обліку дозволяє здійснювати контроль за рухом документів, вести електронні інвентарні книги, формувати статистичні звіти та забезпечувати збереження бібліотечних фондів. Водночас інформаційні технології сприяють удосконаленню системи інформаційного обслуговування користувачів. Сучасні бібліотеки надають можливість користувачам здійснювати пошук інформації в електронних каталогах, отримувати доступ до електронних бібліотек, баз даних та інших інформаційних ресурсів через мережу Інтернет.

Одним з важливих напрямів використання інформаційних технологій у бібліотеках є автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів. Під автоматизацією розуміють впровадження програмно-технічних засобів, що забезпечують виконання бібліотечних технологічних операцій у автоматизованому режимі. Раніше більшість таких операцій виконувалася без використання автоматизованих технологій, що потребувало значних витрат часу та людських ресурсів [10, с. 44]. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє значно прискорити виконання технологічних процесів, підвищити точність оброблення інформації та забезпечити оперативний доступ до бібліотечних ресурсів.

Автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів охоплює різні напрями діяльності бібліотек, зокрема створення електронних каталогів, формування бібліографічних баз даних, автоматизований облік бібліотечних фондів, організацію електронного видання документів та надання користувачам доступу до електронних інформаційних ресурсів. Упровадження автоматизованих технологій сприяє підвищенню ефективності функціонування бібліотек та створює умови для їхньої трансформації у сучасні інформаційні центри, що забезпечують доступ до знань у цифровому середовищі.

Центральне місце в процесі автоматизації бібліотечної діяльності посідають автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи (АБІС), які забезпечують комплексну підтримку основних бібліотечно-інформаційних процесів. Використання систем дозволяє інтегрувати технологічні операції бібліотеки в єдине інформаційне середовище та значно підвищити ефективність управління бібліотечними ресурсами [15, с. 7].

У фаховій літературі автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи розглядаються як важливий інструмент модернізації бібліотечної діяльності. Зокрема, у навчальних і наукових працях зазначається, що автоматизована бібліотечно-інформаційна система – це комплекс програмних, технічних та інформаційних засобів, призначених для автоматизації процесів формування, опрацювання, зберігання та використання бібліотечних інформаційних ресурсів [5, с. 5]. За допомогою систем відбувається автоматизоване оброблення документної інформації, формування електронних інформаційних ресурсів і надання користувачам доступу до них.

Основною метою впровадження автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем є перехід від традиційних технологій бібліотечної роботи до автоматизованих методів оброблення інформації. Використання систем дозволяє забезпечити комплексну автоматизацію основних бібліотечно-інформаційних процесів, підвищити оперативність виконання

технологічних операцій та покращити якість інформаційного обслуговування користувачів.

У діяльності бібліотек автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи виконують широкий спектр функцій. До основних функцій АБІС належать:

- 1) формування та ведення електронних каталогів;
  - 2) створення і підтримка бібліографічних та фактографічних баз даних;
  - 3) автоматизований облік бібліотечних фондів;
  - 4) організація електронного видання документів;
  - 5) забезпечення інформаційного пошуку у бібліотечних ресурсах;
  - 6) підготовка бібліографічних списків та довідкових матеріалів;
  - 7) формування статистичних звітів про діяльність бібліотеки
- [15, с. 9].

Одним з найбільш помітних результатів автоматизації бібліотечної діяльності є перехід від традиційних карткових каталогів до електронних каталогів. Карткові каталоги тривалий час виконували функцію основного довідково-пошукового апарату бібліотеки, однак їхнє використання мало низку обмежень, зокрема, складність оновлення інформації, обмежені можливості пошуку та залежність від фізичного місця зберігання.

На відміну від традиційних каталогів, електронний каталог є базою даних бібліографічних записів, яка містить структуровану інформацію про документи бібліотечного фонду та забезпечує оперативний доступ до неї. Електронні каталоги дозволяють здійснювати багатокритеріальний пошук інформації за різними параметрами, зокрема, за автором, назвою документа, тематикою, ключовими словами, роком видання або видом документа [16, с. 126]. Завдяки цьому значно підвищується ефективність інформаційного пошуку та розширюються можливості доступу користувачів до бібліотечних ресурсів.

Електронні каталоги забезпечують інтеграцію бібліотечних інформаційних ресурсів у мережеве інформаційне середовище та

дозволяють користувачам здійснювати пошук документів як безпосередньо в бібліотеці, так і віддалено через мережу Інтернет. Упровадження електронних каталогів та автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем сприяє трансформації бібліотек у сучасні інформаційні центри, що забезпечують оперативний доступ до знань інформаційних ресурсів у цифровому середовищі (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1 – Автоматизація бібліотечних процесів

<i>Бібліотечний процес</i>	<i>Традиційна форма</i>	<i>Автоматизована форма</i>
Комплектування фондів	паперові замовлення, ручний облік	електронні бази комплектування
Каталогізація	карткові каталоги	електронні каталоги
Облік документів	інвентарні книги	автоматизовані системи обліку
Пошук інформації	карткові каталоги	електронний пошук у базах даних
Обслуговування користувачів	видання документів у читальному залі	електронне видання, онлайн-каталоги

Розроблено автором за матеріалом [24, с. 8]

Для розуміння сучасного стану автоматизації бібліотечної діяльності доцільно розглянути найбільш поширені автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, що застосовуються в бібліотеках України та світу. Системи забезпечують комплексне управління бібліотечними ресурсами, автоматизацію основних технологічних процесів, а саме: каталогізація, облік фондів, інформаційний пошук і надання електронних послуг користувачам. У табл. 1.2.2 наведено інформацію, що дозволяє оцінити можливості автоматизації бібліотечних процесів та підвищення ефективності роботи бібліотек.

Таблиця 1.2.2 – Характеристика автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем

<i>Система</i>	<i>Основні функції</i>	<i>Особливості</i>
Кoha	Комплектування фондів, каталогізація, електронні каталоги, облік користувачів, доступ до електронних ресурсів.	Відкрита система з гнучкими можливостями налаштування, підходить для бібліотек різного типу.
Aleph	Каталогізація, управління фондами, електронні ресурси, аналітика.	Інтегрована комерційна система, широко використовується у великих бібліотеках і університетах.
Evergreen	Комплектування фондів, облік документів, управління читальними залами, віддалений доступ.	Відкрита система з підтримкою багатопроектної роботи та мережевих бібліотек.
УФД / Бібліотека	Каталогізація, облік бібліотечних фондів, пошук та видання документів.	Українська система, орієнтована на комплексне управління процесами бібліотек.

Розроблено автором за матеріалом [41]

Використання систем дозволяє оптимізувати бібліотечно-інформаційні процеси, автоматизувати ведення електронних каталогів, бібліографічних баз даних, облік надходжень і руху документів, а також організувати електронний доступ користувачів до інформаційних ресурсів. Окрему увагу сучасні бібліотеки приділяють створенню електронних бібліотек і цифрових колекцій.

Оцифрування документів забезпечує не лише довготривале збереження рідкісних і цінних видань, але й розширює доступ до них для широкого кола користувачів. Завдяки впровадженню цифрових технологій бібліотеки можуть інтегрувати власні ресурси у національні та міжнародні інформаційні системи, забезпечуючи віддалений доступ через мережу Інтернет [40, с. 316]. Зауважимо, що це створює умови для формування

сучасних інформаційних центрів, які виконують роль посередників між знаннями та користувачами, сприяючи розвитку науки, освіти та культури.

Для наочності структури автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи наведено схему 1.2.1, яка відображає її основні модулі та взаємозв'язки між ними.

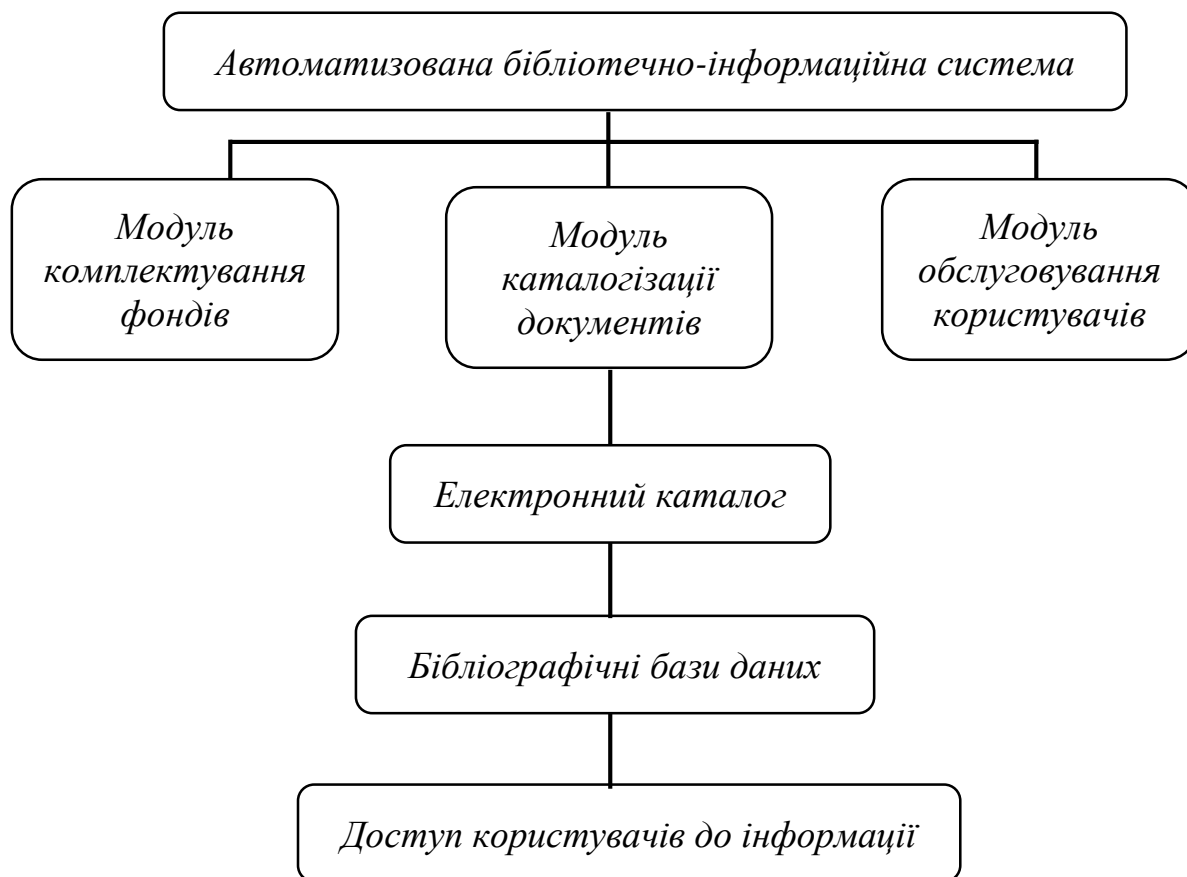

Схема 1.2.1. Структура автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи

Розроблено автором за матеріалом [15]

Сучасні інформаційні технології сприяють також розвитку дистанційних форм обслуговування користувачів. До таких форм належать: онлайн-каталоги; електронні довідкові служби; віртуальні читальні зали; електронна доставка документів; інституційні репозитарії.

Отже, впровадження інформаційних технологій та автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем є важливим чинником модернізації бібліотечної діяльності. Використання сучасних технологічних рішень

сприяє автоматизації бібліотечних процесів, підвищенню ефективності управління інформаційними ресурсами та розширенню можливостей інформаційного обслуговування користувачів.

1.3 Електронні ресурси та цифрові сервіси як складові цифрової трансформації бібліотек

Упродовж останніх десятиліть бібліотеки зазнають суттєвих змін, зумовлених стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Процеси істотно впливають на способи створення, збереження, опрацювання та поширення інформації. У сучасних умовах бібліотеки поступово переходять від традиційної моделі функціонування до цифрового інформаційного середовища, що забезпечує ширший доступ користувачів до інформаційних ресурсів незалежно від часу та місця перебування. У цьому контексті особливої актуальності набуває поняття цифрової трансформації бібліотек, яке відображає зміни у діяльності бібліотечних установ як важливих соціокультурних інституцій.

У науковій літературі цифрову трансформацію розглядають як комплексний процес інтеграції цифрових технологій у всі напрями діяльності організації, що супроводжується зміною організаційної структури, управлінських моделей та форм взаємодії з користувачами. У бібліотечній справі процес передбачає модернізацію інформаційної інфраструктури, розвиток електронних ресурсів, впровадження дистанційних форм обслуговування та формування нових інформаційних сервісів [38, с. 101].

Цифрова трансформація бібліотек є складним і багатогранним процесом, який виходить далеко за межі простої автоматизації бібліотечних процесів чи оцифрування документних фондів. Зокрема, модернізацію бібліотечної діяльності, що охоплює зміну технологій оброблення інформації, розширення переліку інформаційних послуг, а також формування нових каналів комунікації між бібліотекою та користувачем. Як

зазначають дослідники, сучасні бібліотеки мають активно адаптуватися до цифрового інформаційного середовища, що швидко розвивається, інтегруючи у свою діяльність новітні технології та інноваційні форми інформаційного обслуговування [38, с. 105–106].

Стосовно бібліотечної справи цифрова трансформація означає поступовий перехід від традиційних форм обслуговування до інтегрованих цифрових платформ, які забезпечують оперативний та відкритий доступ до інформації. Під впливом інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відбувається трансформація сервісів традиційної бібліотеки у сучасний інформаційний центр, у якому бібліотекарі виконують не лише функції зберігачів документних ресурсів, але є інформаційними посередниками, консультантами та організаторами цифрових інформаційних сервісів [39, с. 37]. У зв'язку з цим зростає потреба у підвищенні цифрових компетентностей бібліотечних працівників, освоєнні нових технологій та впровадженні інноваційних форм інформаційного обслуговування.

Додатковим стимулом для активізації процесів цифровізації бібліотечної діяльності стали глобальні виклики останніх років, зокрема пандемії та війна. За таких умов дистанційні форми доступу до інформації набули особливої актуальності, оскільки у багатьох випадках саме електронні ресурси та онлайн-сервіси стали основним або навіть єдиним каналом взаємодії бібліотеки з користувачами [21, с. 12].

Водночас процес цифрової трансформації супроводжується низкою викликів. Серед проблем дослідники виокремлюють обмежені фінансові ресурси бібліотечних установ, недостатній рівень цифрової грамотності персоналу, застарілу матеріально-технічну базу, проблеми забезпечення доступності інформаційних ресурсів для різних категорій користувачів, питання захисту авторських прав та кібербезпеки. Важливу роль у цьому процесі відіграє також нормативно-правове регулювання, яке визначає правові засади функціонування електронних ресурсів, порядок

використання цифрових документів, а також механізми фінансування цифрових проєктів у бібліотечній справі [40, с. 317].

Ключовим елементом цифрової трансформації бібліотек виступають електронні ресурси, які формують основу сучасного інформаційного середовища бібліотек. Відповідно до положень ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», електронний ресурс визначається як інформаційний ресурс, доступ до якого здійснюється за допомогою електронних засобів [4]. У сучасному розумінні електронні ресурси є не лише формою представлення інформації у цифровому форматі, але важливим інструментом організації доступу до знань та надання інформаційних послуг користувачам.

Електронні ресурси бібліотек можна класифікувати за основними ознаками:

1. За змістом:

- електронні книги;
- наукові журнали;
- бібліографічні бази даних;
- повнотекстові інформаційні ресурси;
- мультимедійні матеріали.

2. За способом доступу:

- локальні ресурси;
- мережеві ресурси;
- ресурси відкритого доступу.

3. За функціональним призначенням:

- наукові;
- освітні;
- довідкові;
- культурно-просвітницькі [4].

У бібліотеках України активно формуються різноманітні електронні ресурси, які забезпечують доступ до наукової, освітньої та культурної

інформації. Особливого розвитку набули інституційні репозитарії, що створюються у закладах вищої освіти та наукових установах. Електронні архіви забезпечують накопичення, збереження та поширення результатів наукових досліджень у відкритому доступі.

Важливу роль у розвитку цифрових інформаційних ресурсів відіграє Національний репозитарій академічних текстів, який створений з метою централізованого збирання, зберігання та надання доступу до академічних текстів українських дослідників. Значний внесок у розвиток електронних ресурсів здійснює Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, яка формує масштабні цифрові колекції наукових та історико-культурних документів. Зокрема, її цифрова бібліотека історико-культурної спадщини містить тисячі оцифрованих документів та десятки тисяч цифрових зображень [30].

Сучасні електронні ресурси бібліотек України охоплюють широкий перелік інформаційних продуктів, серед яких електронні книги, наукові журнали, бібліографічні та повнотекстові бази даних, мультимедійні матеріали, цифрові архіви рідкісних видань. Важливою характеристикою електронних ресурсів є можливість віддаленого доступу, що принципово відрізняє їх від традиційних бібліотечних фондів. Завдяки використанню мережових технологій користувачі можуть отримувати доступ до інформаційних ресурсів у будь-який час і незалежно від місця перебування, що значно розширює можливості інформаційного обслуговування.

Поряд з розвитком електронних ресурсів формується система цифрових сервісів бібліотек, які забезпечують ефективне використання цифрових інформаційних ресурсів. Цифрові сервіси можна визначити як сукупність електронних послуг, що надаються користувачам з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з метою організації доступу до інформаційних ресурсів та забезпечення ефективної взаємодії між бібліотекою і користувачами.

До основних цифрових сервісів сучасних бібліотек належать:

- електронні каталоги;
- віртуальні довідкові служби;
- електронна доставка документів;
- онлайн-реєстрація користувачів;
- дистанційне замовлення літератури;
- онлайн-виставки та цифрові колекції;
- вебінари та освітні онлайн-платформи;
- персональні кабінети користувачів;
- доступ до наукометричних баз даних [27, с. 28–29].

Важливим напрямом розвитку цифрових сервісів є інтеграція бібліотечних ресурсів з міжнародними наукометричними базами даних, такими як Scopus [45], Web of Science [46] та ScienceDirect [44]. Зокрема, це сприяє підвищенню доступності наукової інформації та інтеграції української науки у світовий інформаційний простір.

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського реалізовано низку цифрових проєктів, спрямованих на інтеграцію різноманітних інформаційних ресурсів у єдине цифрове середовище. До них належать реєстр наукових ресурсів «Наука України: доступ до знань» [29], бібліотечний портал LibNAS UA [42], а також цифрова платформа підтримки наукових досліджень ResearchUA [43].

Цифрові сервіси виконують стратегічну роль у розвитку сучасних бібліотек, оскільки забезпечують оперативність інформаційного обслуговування, підвищують доступність інформації та створюють нові можливості для інтерактивної взаємодії між бібліотекою та користувачем. Завдяки сервісам бібліотеки поєднують функції збереження інформаційних ресурсів з використанням у цифровому середовищі.

Складовими цифрової трансформації бібліотек є електронні ресурси як змістове наповнення цифрового інформаційного середовища та цифрові сервіси як інструмент забезпечення доступу до них. Їхній взаємозв'язок формує якісно нову модель функціонування бібліотеки, що поєднує

традиційні функції з новими можливостями цифрового інформаційного обслуговування користувачів (схема 1.3.1).

Схема 1.3.1 Взаємозв'язок електронних ресурсів і цифрових сервісів

Розроблено автором за матеріалом [20, с. 23–24]

Отже, цифрова трансформація бібліотек супроводжується низкою суттєвих викликів. Серед основних проблем слід виокремити обмежений рівень фінансування, недостатній рівень цифрових компетентностей бібліотечних працівників, застарілу матеріально-технічну базу установ, а також недосконалість нормативно-правового регулювання у галузі цифрового розвитку бібліотек. Водночас зазначені обставини стали

важливим стимулом для активізації процесів цифровізації бібліотечної діяльності, зокрема для розширення використання дистанційних форм обслуговування користувачів, електронних ресурсів та онлайн-сервісів.

Отже, електронні інформаційні ресурси та цифрові бібліотечні сервіси у сучасних умовах виступають не лише допоміжними інструментами діяльності бібліотек, а перетворюються на ключові складові їхнього функціонування у цифровому інформаційному середовищі. Саме вони визначають стратегічні напрями модернізації бібліотечної справи у XXI столітті, сприяють підвищенню доступності інформації та розширенню можливостей інформаційно-документного обслуговування користувачів.

РОЗДІЛ 2

ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

2.1 Організаційні засади діяльності та формування інформаційних ресурсів бібліотеки

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства бібліотеки виконують не лише функцію збереження друкованої спадщини, а й стають важливими інформаційними, освітніми, культурними та комунікаційними центрами. Вони забезпечують доступ до знань, створюють умови для інформаційного обслуговування населення, організовують цифрові сервіси та здійснюють документно-інформаційну діяльність відповідно до потреб користувачів. Особливе місце серед провідних бібліотечних установ України займають обласні універсальні наукові бібліотеки, які забезпечують формування регіональних інформаційних ресурсів, збереження культурної спадщини та розвиток сучасних інформаційних технологій.

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського є однією з найбільших бібліотек Полтавської області та важливим інформаційним центром регіону. Варто зазначити, що діяльність спрямована на забезпечення інформаційних потреб населення, науковців, студентів, працівників установ та організацій, а також на формування і збереження документних ресурсів. Бібліотека виконує функції культурно-освітнього осередку, організовує доступ до традиційних та електронних інформаційних ресурсів, бере участь у процесах цифровізації бібліотечної діяльності та забезпечує розвиток сучасного інформаційного середовища.

Організаційні засади діяльності бібліотеки визначаються чинним законодавством України, зокрема Законами України «Про бібліотеки і

бібліотечну справу» [2], «Про інформацію» [3], а також нормативними документами у галузі інформаційної та бібліотечної діяльності. Відповідно до законодавства бібліотека здійснює комплектування, оброблення, систематизацію, зберігання та надання у користування документів різних видів і типів. Крім того, діяльність бібліотеки спрямована на забезпечення рівного доступу громадян до інформації незалежно від місця проживання, соціального статусу чи рівня освіти.

Основними напрямками діяльності бібліотеки є:

- формування бібліотечного фонду;
- інформаційне обслуговування користувачів;
- створення та підтримка електронних ресурсів;
- культурно-просвітницька діяльність;
- науково-методична робота;
- розвиток цифрових сервісів;
- забезпечення доступу до інформації [32].

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського має розвинену організаційну структуру, яка забезпечує ефективне функціонування всіх напрямів бібліотечної діяльності. Організаційна структура формується відповідно до функцій бібліотеки та потреб користувачів. Керівництво бібліотекою здійснює директор, який координує діяльність структурних підрозділів, організовує реалізацію стратегічних напрямів розвитку бібліотеки та забезпечує взаємодію установи з органами влади, закладами освіти, громадськими організаціями та іншими установами.

До основних структурних підрозділів бібліотеки належать:

- 1) відділ комплектування та наукового опрацювання документів;
- 2) інформаційно-бібліографічний відділ;
- 3) відділ обслуговування користувачів;
- 4) відділ інформаційних технологій;
- 5) відділ краєзнавства;

- б) сектор електронних ресурсів;
- 7) методичний відділ;
- 8) відділ зберігання фондів [32].

Відділ комплектування та наукового опрацювання документів здійснює формування бібліотечного фонду шляхом придбання нових видань, організації передплати періодичних видань, отримання обов'язкових примірників та оброблення документів. Саме цей підрозділ забезпечує каталогізацію, систематизацію та внесення документів до електронного каталогу. Інформаційно-бібліографічний відділ забезпечує інформаційне обслуговування користувачів, підготовку бібліографічних довідок, тематичних списків літератури та рекомендаційних матеріалів. Відділ також бере участь у формуванні електронних баз даних та розвитку інформаційних сервісів.

Важливу роль у діяльності бібліотеки відіграє відділ інформаційних технологій, який забезпечує функціонування автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, підтримку офіційного вебсайту, електронного каталогу та цифрових ресурсів бібліотеки. Формування інформаційних ресурсів бібліотеки здійснюється відповідно до профілю комплектування та інформаційних потреб користувачів.

Основними джерелами комплектування бібліотечних фондів є:

- придбання друкованих видань;
- передплата періодичних видань;
- надходження обов'язкового примірника;
- дарунки від авторів та організацій;
- книгообмін між бібліотеками;
- електронні ресурси та цифрові документи [32].

Комплектування бібліотечного фонду є одним з найважливіших напрямів діяльності бібліотеки, оскільки саме від якості та актуальності фондів залежить рівень інформаційного забезпечення користувачів. Бібліотечний фонд охоплює різні види документів: книги; періодичні

видання; довідкові видання; наукові праці; краєзнавчі документи; електронні документи; аудіовізуальні матеріали (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1 – Складові бібліотечного фонду

<i>Вид документів</i>	<i>Характеристика</i>
Книги	Основна частина бібліотечного фонду
Періодичні видання	Газети, журнали, збірники
Наукові праці	Монографії, дисертації, наукові статті
Довідкові видання	Енциклопедії, словники, довідники
Краєзнавчі документи	Матеріали про Полтавщину
Електронні документи	Цифрові ресурси та електронні видання
Аудіовізуальні матеріали	Фото-, відео- та аудіоматеріали

Розроблено автором за матеріалом [32]

Особливе значення у діяльності бібліотеки має формування краєзнавчих ресурсів. Бібліотека виконує функцію регіонального центру збереження документальної спадщини Полтавщини, тому значна увага приділяється збиранню місцевих періодичних видань, матеріалів про історію та культуру регіону, документів органів місцевого самоврядування та інформації про видатних діячів Полтавщини [32]. У процесі формування інформаційних ресурсів важливе місце займає електронний каталог бібліотеки, який забезпечує автоматизований пошук документів та значно підвищує ефективність інформаційного обслуговування користувачів.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки є цифровізація інформаційних ресурсів. Зауважимо, що саме цей процес передбачає: створення електронних копій документів; формування цифрових колекцій; оцифрування рідкісних видань; створення електронних баз даних; забезпечення дистанційного доступу до ресурсів; розвиток електронних сервісів.

Таким чином, Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського є важливим регіональним інформаційним центром, діяльність якого спрямована на формування та збереження інформаційних ресурсів, розвиток цифрових технологій та забезпечення сучасного інформаційного обслуговування користувачів.

2.2 Електронний каталог, вебсайт та цифрові сервіси бібліотеки

У сучасних умовах цифрової трансформації бібліотечної діяльності впровадження інформаційно-комунікаційних технологій є одним з визначальних чинників розвитку бібліотек як інформаційних, освітніх і культурних центрів. Використання електронних ресурсів і цифрових сервісів забезпечує автоматизацію основних бібліотечних процесів, розширює можливості інформаційного обслуговування користувачів та створює умови для дистанційного доступу до документних фондів. Унаслідок цього бібліотека функціонує не лише як установа зі зберігання документів, а як інтегрована інформаційна системи, що забезпечують пошук, оброблення, збереження та поширення інформації в електронному середовищі.

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського є однією з найстаріших бібліотечних установ України, історія якої бере початок з 1895 року [33]. За понад 130-річний період свого розвитку бібліотека пройшла шлях від громадської читальні до сучасного інформаційного та культурного центру регіонального рівня. Етапи її становлення пов'язані з активною участю громадських діячів, науковців та меценатів, що сприяли формуванню фондів та розвитку бібліотечної справи в Полтавській губернії [33]. Сьогодні бібліотека функціонує як багатофункціональний інформаційний центр, що поєднує традиційні бібліотечні процеси з сучасними цифровими технологіями, забезпечуючи доступ до електронних ресурсів та онлайн-сервісів.

ПОУНБ імені І. П. Котляревського активно впроваджує цифрові технології та розвиває сучасні електронні ресурси, що спрямовані на задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів. У бібліотеці сформовано комплекс цифрових інструментів, що охоплює офіційний вебсайт, електронний каталог, електронну бібліотеку, електронну доставку документів, службу «Віртуальна довідка», віртуальні виставки, електронні бази даних та інші інформаційні ресурси [32].

Для аналізу функціонування зазначених цифрових сервісів у цьому дослідженні використано метод контент-аналізу офіційного вебсайту бібліотеки, а також метод спостереження за роботою інтерфейсів електронного каталогу та інших цифрових сервісів. Їхнє функціонування забезпечує оперативний доступ до бібліографічної, повнотекстової та довідкової інформації, підвищує ефективність інформаційно-документної діяльності та сприяє розширенню дистанційного обслуговування.

Офіційний вебсайт бібліотеки є основною електронною платформою, яка забезпечує інтеграцію інформаційних ресурсів, цифрових сервісів і комунікаційних засобів. Через вебсайт користувачі отримують цілодобовий доступ до відомостей про діяльність бібліотеки, структуру установи, графік роботи, новини, електронні колекції та дистанційні послуги [32].

Структура вебсайту побудована за тематичним принципом і включає основні розділи, а саме: «Головна», «Новини», «Про нас», «Ресурси», «Послуги», «Видання», «Програми та проєкти», «Бібліотечному фахівцю» та «Полтавщина» (рис. 2.2.1).

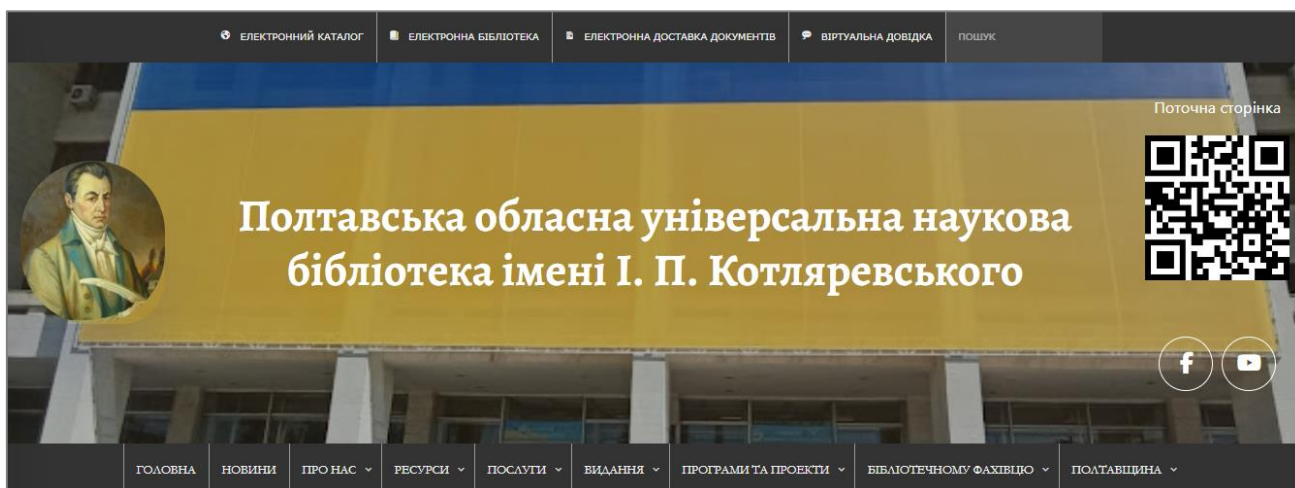

Рисунок 2.2.1 – Структура вебсайту бібліотеки [32]

Розділ «Головна» містить загальну інформацію про бібліотеку, актуальні оголошення, банери швидкого доступу до найважливіших ресурсів та короткі анонси подій. Саме з головної сторінки користувач отримує можливість швидко перейти до електронного каталогу, електронної бібліотеки та інших цифрових сервісів (рис. 2.2.2).

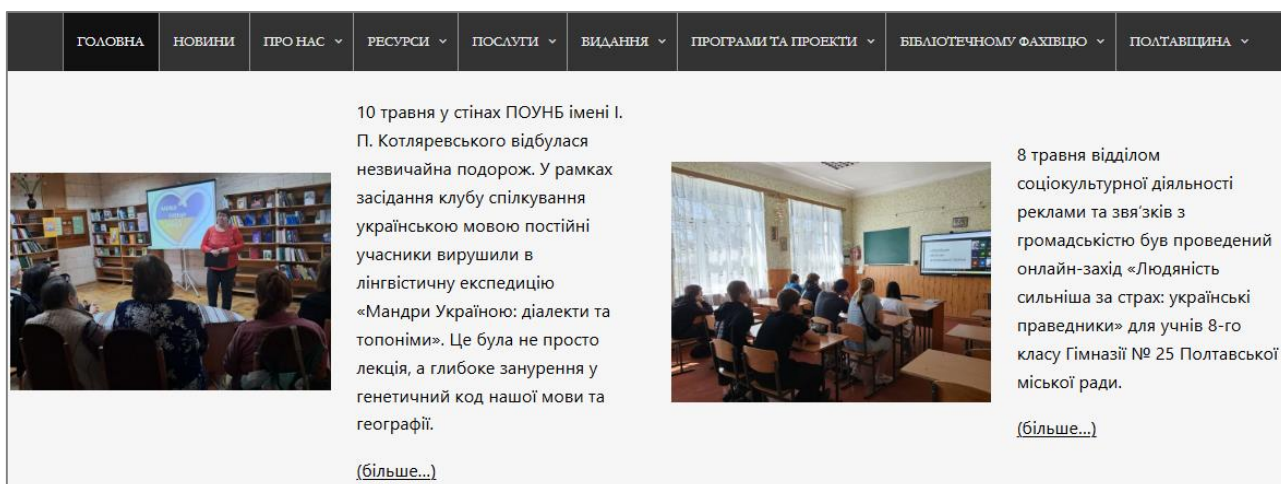

Рисунок 2.2.2 – Головна сторінка вебсайту бібліотеки [32]

У розділі «Новини» регулярно публікуються повідомлення про культурні, освітні та наукові заходи, презентації книг, виставки, вебінари, конференції та інші події, що проводяться бібліотекою (рис. 2.2.3).

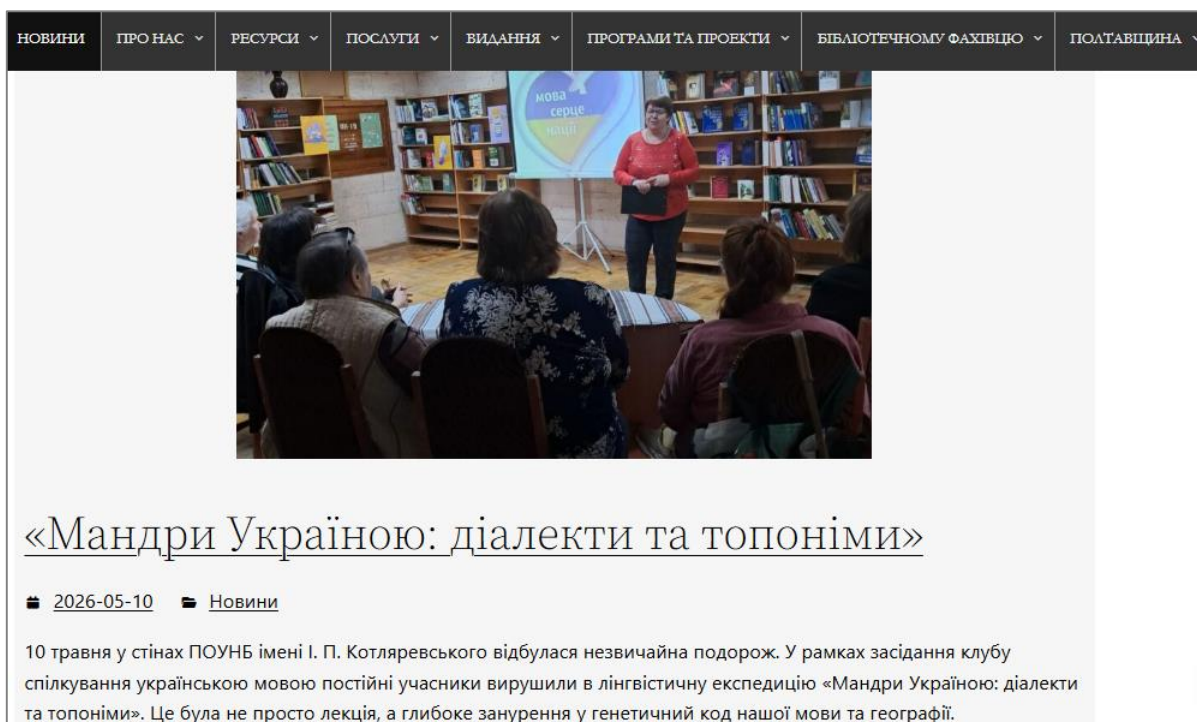

Рисунок 2.2.3 – Розділ «Новини» [32]

Розділ «Про нас» містить відомості про історію бібліотеки, її місію, структуру, керівництво, основні напрями роботи, контакти та графік роботи. У цьому розділі також можуть бути представлені нормативні документи, що регламентують діяльність бібліотеки (рис. 2.2.4).

Рисунок 2.2.4 – Розділ «Про нас» [32]

Одним з найважливіших є *розділ «Ресурси»*, у якому зосереджено доступ до основних електронних інформаційних продуктів бібліотеки. Саме у цьому розділі розміщені посилання на електронний каталог, електронну

бібліотеку, тематичні бази даних, віртуальні виставки та інші цифрові колекції (рис. 2.2.5).

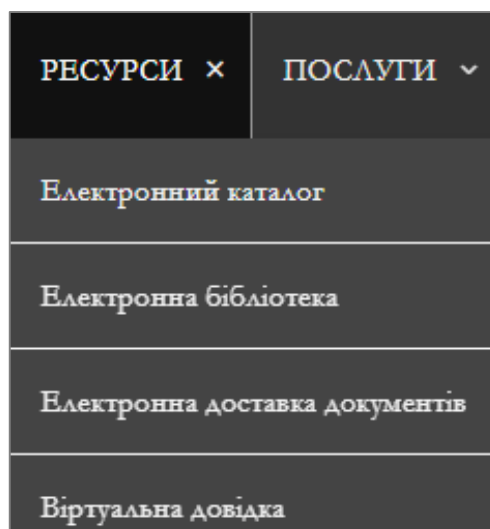

Рисунок 2.2.5 – Розділ «Ресурси» [32]

Розділ «Послуги» містить інформацію про традиційні та дистанційні форми обслуговування користувачів. Серед найважливіших електронних сервісів, представлених у цьому розділі: електронна доставка документів, служба «Віртуальна довідка», послуги копіювання та інші види інформаційного обслуговування (рис. 2.2.6).

Рисунок 2.2.6 – Розділ «Послуги» [32]

У розділі «Видання» представлено наукові, бібліографічні, методичні та інформаційні матеріали, підготовлені працівниками бібліотеки. До них належать бібліографічні покажчики, інформаційні бюлетені, методичні

рекомендації, збірники матеріалів конференцій та інші публікації (рис. 2.2.7).

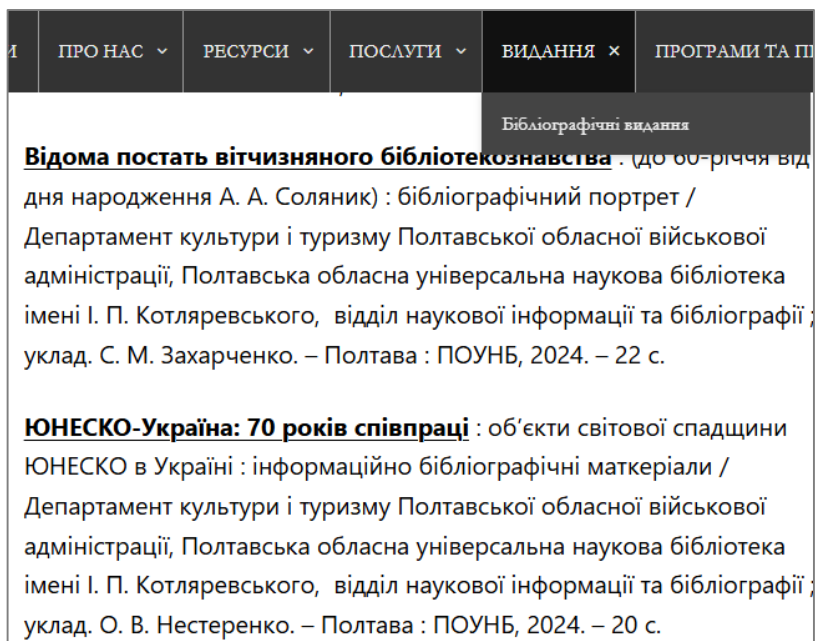

Рисунок 2.2.7 – Розділ «Видання» [32]

Розділ «Програми та проекти» висвітлює участь бібліотеки в культурних, освітніх, міжнародних та регіональних ініціативах, спрямованих на розвиток бібліотечної справи, популяризацію читання та впровадження інноваційних технологій (рис. 2.2.8).

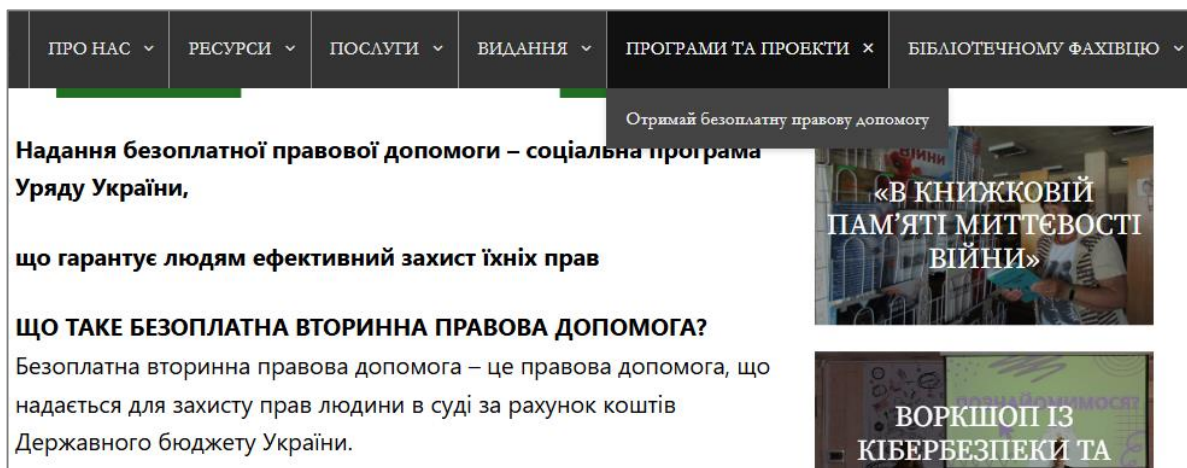

Рисунок 2.2.8 – Розділ «Програми та проекти» [32]

Розділ «Бібліотечному фахівцю» має важливе методичне значення. У ньому розміщуються професійні матеріали для працівників бібліотек області: методичні рекомендації, нормативні документи, інформація про семінари, тренінги та заходи з підвищення кваліфікації (рис. 2.2.9).

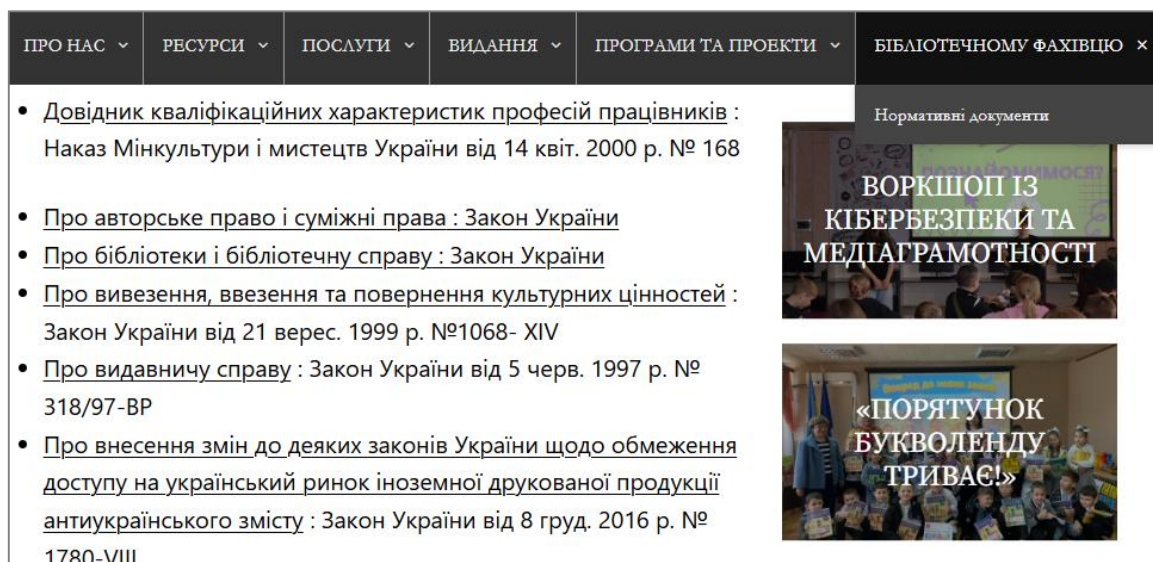

Рисунок 2.2.9 – Розділ «Бібліотечному фахівцю» [32]

Особливе значення має *розділ «Полтавщина»*, який містить краєзнавчі ресурси, електронні колекції та інформаційні матеріали про історію, культуру, літературу, мистецтво та видатних діячів Полтавського краю (рис. 2.2.10).

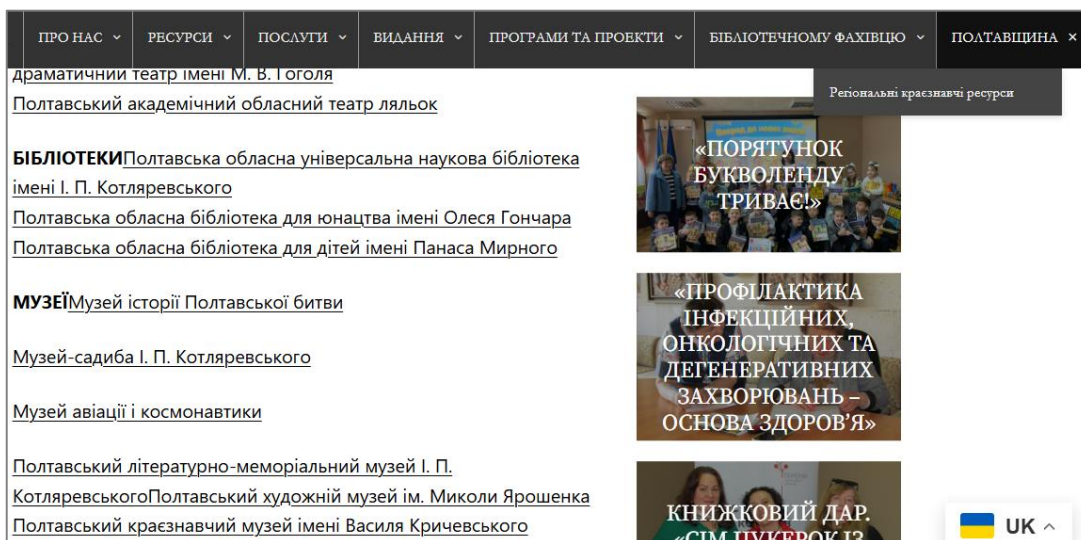

Рисунок 2.2.10 – Розділ «Полтавщина» [32]

Кожен з зазначених розділів виконує окремі функції. Зокрема, розділ «Новини» висвітлює актуальні події та анонси заходів; розділ «Ресурси» забезпечує доступ до електронного каталогу, електронної бібліотеки та інших інформаційних ресурсів; розділ «Послуги» містить дистанційні сервіси; розділ «Видання» представляє бібліографічні покажчики та

методичні матеріали; розділ «Полтавщина» акумулює краєзнавчу інформацію [32].

Електронний каталог є ключовим інструментом пошуку бібліографічної інформації та одним з найважливіших компонентів цифрової інфраструктури бібліотеки. Каталог забезпечує автоматизований доступ до бібліографічних записів документів, що знаходяться у фондах бібліотеки та виконує функції сучасного довідково-пошукового апарату. За результатами спостереження, інтерфейс каталогу дозволяє здійснювати пошук за різними параметрами, однак точний обсяг бібліографічних записів у відкритих джерелах не наводиться.

Інтерфейс електронного каталогу містить такі елементи: «Кошик», «Списки», «Увійти в обліковий запис», «Історія пошуків», «Загальний пошук», «Детальніший пошук», «Пошук серед авторитетних джерел», «Хмара міток», «Бібліотеки/підрозділи», «Домівка», «Домівка Коха» та «Нові надходження» [32] (рис. 2.2.11).

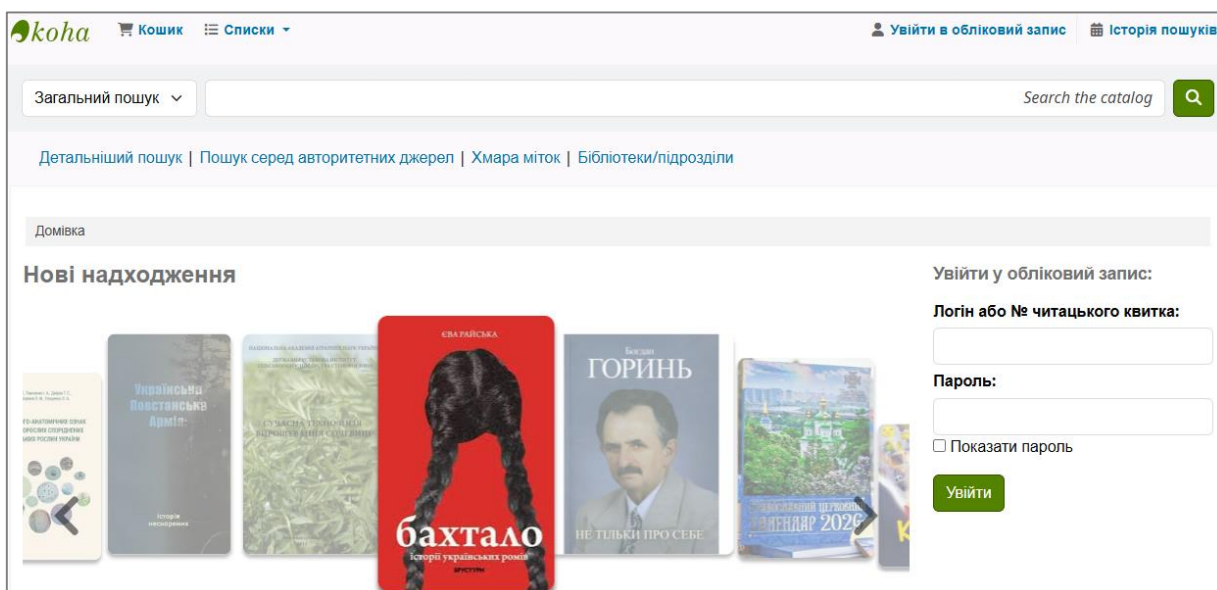

Рисунок 2.2.11 – Електронний каталог [32]

Загальний пошук використовується для швидкого пошуку за ключовими словами. Детальніший пошук дозволяє комбінувати кілька параметрів і здійснювати точний відбір документів. Пошук серед авторитетних джерел забезпечує стандартизацію бібліографічних даних. Хмара міток надає змогу здійснювати тематичну навігацію, а розділ

«Бібліотеки/підрозділи» допомагає уточнити місце зберігання документа. «Нові надходження» інформують про останні поповнення фонду. Функції «Кошик» і «Списки» дозволяють зберігати знайдені записи та формувати тематичні добірки джерел. «Історія пошуків» автоматично фіксує попередні запити, а обліковий запис користувача забезпечує персоналізацію роботи з каталогом [32].

Важливим складником цифрового середовища бібліотеки є *електронна бібліотека*, яка функціонує на платформі Openka. Вона забезпечує відкритий доступ до цифрових копій документів, історичних матеріалів, красномовних ресурсів та електронних колекцій [32]. Користувачі можуть переглядати колекції, популярні документи та останні додані матеріали (рис. 2.2.12).

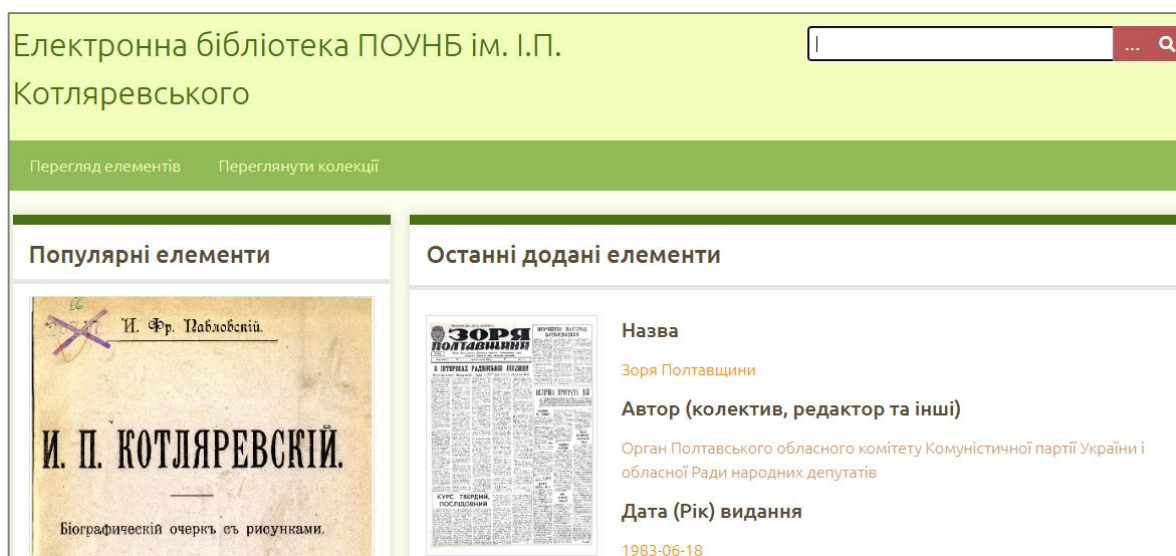

Рисунок 2.2.12 – Електронна бібліотека [32]

Серед найбільш цінних ресурсів електронної бібліотеки представлені цифрові копії першого видання Енеїда та електронні версії газети Зоря Полтавщини [32]. Електронна бібліотека виконує не лише інформаційну, а й культурно-історичну функцію, оскільки забезпечує збереження та популяризацію документальної спадщини Полтавщини.

Електронна доставка документів є спеціалізованою сервісною послугою, яка надає можливість замовляти електронні копії окремих статей, фрагментів книг та інших документів з фондів бібліотеки. Послуга надається фізичним і юридичним особам на платній основі з дотриманням

вимог законодавства України про авторське право (рис. 2.2.13). Користувачі можуть замовляти копії обсягом до 20 сторінок у форматах PDF або JPG. Термін виконання замовлення, як правило, становить від трьох до п'яти робочих днів. Замовлення оформлюється шляхом заповнення спеціального бланка, що надсилається електронною поштою [32].

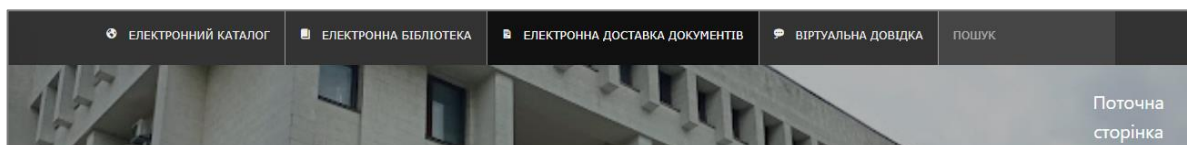

Рисунок 2.2.13 – Сервіс електронної доставки документів [32]

Сервіс «Віртуальна довідка» є онлайн довідковою службою бібліотеки, яка виконує разові інформаційні запити віддалених користувачів. За допомогою цієї служби можна отримати тематичні, фактографічні та бібліографічні довідки, а також уточнити наявність конкретних документів у фондах бібліотеки. Запити подаються через спеціальну електронну форму, де користувач зазначає своє ім'я, адресу електронної пошти та текст запитання. Відповіді розміщуються в архіві запитань на сайті бібліотеки [32] (рис. 2.2.14).

Рисунок 2.2.14 – Форма віртуальної довідки [32]

Основними функціями служби «Віртуальна довідка» є прийняття інформаційних запитів; тематичний пошук інформації; виконання бібліографічних довідок; надання фактографічної інформації; перевірка наявності документів у фондах; дистанційне консультування користувачів [32]. Цифрові сервіси бібліотеки утворюють взаємопов'язану систему, яка

забезпечує комплексне інформаційне обслуговування користувачів. Вони інтегрують пошукові, довідкові, архівні та комунікаційні функції, що дозволяє значно підвищити ефективність бібліотечної діяльності.

Здійснений аналіз цифрових ресурсів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського дозволяє зробити висновок, що офіційний вебсайт та пов'язані з ним сервіси формують інтегроване інформаційне середовище, що орієнтоване на забезпечення потреб віддалених користувачів. Особливістю цієї системи є поєднання інформаційної, пошукової та сервісної функцій в єдиній цифровій платформі. Електронний каталог є базовим інструментом доступу до бібліотечного фонду та суттєво підвищує ефективність бібліографічного пошуку. Електронна бібліотека забезпечує збереження та популяризацію рідкісних і цінних документів, що сприяє збереженню культурної спадщини регіону. Електронна доставка документів і служба «Віртуальна довідка» є важливими елементами дистанційного обслуговування, що відповідають сучасним умовам розвитку інформаційного суспільства та забезпечують оперативне задоволення інформаційних запитів користувачів.

2.3 Перспективи розвитку та напрями вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки в умовах цифрової трансформації

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрових технологій бібліотеки функціонують як багатофункціональні інформаційні центри, що забезпечують не лише зберігання документної спадщини, але створення, оброблення, систематизацію та поширення інформації в електронному середовищі. Цифрова трансформація бібліотечної справи зумовлює необхідність постійного вдосконалення інформаційно-документної діяльності, модернізації технічної інфраструктури, розвитку електронних ресурсів та впровадження інноваційних форм обслуговування користувачів.

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського посідає важливе місце серед провідних бібліотек України активно впроваджуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології та розвиваючи цифрові сервіси. Проведений аналіз електронного каталогу, офіційного вебсайту, електронної бібліотеки та дистанційних сервісів засвідчив високий рівень організації інформаційного середовища бібліотеки. Водночас динамічний розвиток цифрових технологій та зростання потреб користувачів потребують подальшого вдосконалення документно-інформаційних процесів, розширення функціональних можливостей електронних ресурсів та посилення інтеграції бібліотеки у глобальний інформаційний простір.

Одним з визначальних напрямів розвитку є подальше оцифрування бібліотечних фондів, особливо рідкісних, цінних та краєзнавчих документів. Систематичне створення електронних копій документів забезпечує не лише збереження оригіналів, а значно розширює доступ користувачів до унікальних інформаційних ресурсів. Особливо важливим є формування цифрових колекцій, присвячених історії Полтавщини, творчості видатних письменників і науковців, архівним матеріалам та місцевим періодичним виданням. Адже зазначений підхід сприятиме популяризації культурної спадщини регіону та збереженню історичної пам'яті.

Перспективним напрямом є вдосконалення електронного каталогу шляхом розширення його пошукових можливостей і впровадження персоналізованих функцій. Доцільним є запровадження сервісів онлайн-замовлення документів, автоматичного продовження терміну користування, створення особистих кабінетів користувачів, формування рекомендаційних списків літератури та інтеграції каталогу з повнотекстовими ресурсами. Розширення функціоналу електронного каталогу сприятиме підвищенню оперативності інформаційного пошуку та ефективності бібліографічного обслуговування.

Важливою складовою розвитку бібліотеки є модернізація офіційного вебсайту та цифрових сервісів. Удосконалення дизайну, адаптація інтерфейсу до мобільних пристроїв, оптимізація навігації та впровадження багатомовної підтримки сприятимуть підвищенню зручності використання електронних ресурсів. Доцільним є також впровадження інтерактивних сервісів, таких як онлайн-консультації, електронна реєстрація користувачів, персоналізовані інформаційні розсилки та система автоматичного інформування про нові надходження.

Перспективним напрямом розвитку є забезпечення цифрової інклюзії та доступності електронних ресурсів для всіх категорій користувачів. Адаптація офіційного вебсайту та цифрових сервісів відповідно до міжнародних стандартів вебдоступності, впровадження спеціальних режимів для осіб з порушеннями зору та слуху, використання засобів озвучування тексту та контрастних інтерфейсів сприятимуть розширенню доступу до інформації та забезпеченню рівних можливостей для користування бібліотечними ресурсами.

Особливого значення набуває аналітичних інструментів для оптимізації інформаційно-документної діяльності. Застосування інтелектуальних систем дозволить автоматизувати процеси індексування документів, тематичного аналізу текстів, формування рекомендацій та оброблення інформаційних запитів користувачів. Крім того, аналітичні інструменти надаватимуть можливість оцінювати статистику використання електронних ресурсів і визначати актуальні інформаційні потреби користувачів.

Одним з перспективних напрямів є інтеграція бібліотечних ресурсів з національними та міжнародними цифровими платформами. Підключення до корпоративних каталогів, електронних бібліотек та відкритих наукових репозитаріїв дозволить розширити доступ до світових інформаційних ресурсів, забезпечити взаємодію з іншими бібліотеками та підвищити

видимість власних цифрових колекцій. Тобто інтеграція сприятиме включенню бібліотеки до глобального інформаційного простору.

Важливою передумовою реалізації заходів цифрової трансформації є забезпечення належного фінансування та розширення партнерської співпраці. Оновлення технічної інфраструктури, придбання серверного обладнання, програмного забезпечення та засобів цифрового зберігання потребують значних ресурсів. У зв'язку з цим перспективним є залучення грантової підтримки міжнародних організацій, участь у державних програмах цифровізації, а також реалізація спільних проєктів з освітніми, науковими та культурними установами.

Значний потенціал має розвиток віддаленого обслуговування користувачів. Доцільним є розширення функціональних можливостей сервісів «Віртуальна довідка» та електронної доставки документів, впровадження чат-консультантів, відеоконсультацій, онлайн-тренінгів з інформаційної грамотності та вебінарів. Зауважимо, що це дозволить забезпечити ефективне інформаційне обслуговування незалежно від місця перебування користувача.

Не менш важливим напрямом є забезпечення довгострокового зберігання цифрових ресурсів. Для цього необхідно впроваджувати сучасні технології резервного копіювання, архівування та захисту електронних документів. Особливої уваги потребує створення системи цифрового архіву бібліотеки, яка гарантуватиме збереження електронних колекцій та їхню доступність у перспективі.

Особливої актуальності набуває забезпечення інформаційної безпеки цифрових ресурсів. Захист електронних документів, баз даних та персональних даних користувачів має здійснюватися шляхом використання сучасного антивірусного програмного забезпечення, систем контролю доступу, резервного копіювання та регулярного оновлення технічних і програмних засобів. Дотримання вимог кібербезпеки є необхідною умовою

стабільного функціонування цифрової інфраструктури бібліотеки та збереження її інформаційних ресурсів.

Підвищення цифрової компетентності працівників бібліотеки є обов'язковою умовою успішної реалізації інноваційних проєктів. Організація систематичного навчання з питань електронного каталогізування, цифрового архівування, роботи з бібліотечними платформами та інструментами вебаналітики сприятиме професійному розвитку персоналу та підвищенню якості інформаційного обслуговування.

Основні напрями вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки в умовах цифрової трансформації узагальнено в таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1 – Напрями вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки

<i>Напрямок розвитку</i>	<i>Очікувані результати</i>
Оцифрування фондів	Збереження рідкісних документів та розширення доступу до них
Удосконалення електронного каталогу	Підвищення ефективності бібліографічного пошуку
Модернізація вебсайту	Покращення навігації та доступності ресурсів
Розвиток дистанційних сервісів	Розширення можливостей віддаленого обслуговування
Інтеграція з цифровими платформами	Розширення доступу до зовнішніх інформаційних ресурсів
Створення цифрового архіву	Забезпечення довгострокового зберігання електронних документів
Підвищення кваліфікації персоналу	Зростання професійної компетентності працівників

Розроблено автором

Важливою складовою удосконалення інформаційно-документної діяльності є систематичне оцінювання ефективності цифрових сервісів. Аналіз статистики відвідувань вебсайту, кількості пошукових запитів в електронному каталозі, завантажень документів з електронної бібліотеки та звернень до дистанційних сервісів дозволить своєчасно виявляти інформаційні потреби користувачів, оцінювати результативність

упроваджених технологій та коригувати стратегічні напрями розвитку бібліотеки.

Отже, перспективи розвитку Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського пов'язані з комплексним удосконаленням інформаційно-документної діяльності, розширенням електронних ресурсів, модернізацією цифрових сервісів та впровадженням інноваційних технологій. Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню ролі бібліотеки як сучасного регіонального інформаційного центру, забезпеченню ефективного доступу до знань та збереженню документної спадщини Полтавщини в цифровому середовищі.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження інформаційно-документної діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки в умовах цифрової трансформації та узагальнено результати аналізу цифрових ресурсів на прикладі ПОУМБ імені І. П. Котляревського.

Проведене дослідження засвідчило, що в умовах цифрової трансформації бібліотеки зазнають суттєвих змін, пов'язаних з переходом від традиційних форм роботи до інтегрованих електронних інформаційних систем. Зауважимо, що це зумовлює необхідність постійного вдосконалення інформаційно-документних процесів, розвитку електронних ресурсів та впровадження сучасних цифрових сервісів, що забезпечують оперативний доступ користувачів до інформації.

1. Узагальнено теоретичні засади інформаційно-документної діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації. Встановлено, що інформаційно-документна діяльність бібліотек є складною системою процесів, яка охоплює формування, оброблення, систематизацію, зберігання та надання документної інформації. У сучасних умовах зазначені процеси істотно змінюються під впливом цифрових технологій, які забезпечують автоматизацію бібліотечних операцій, підвищення швидкості доступу до інформації та розширення її доступності для користувачів.

З'ясовано, що важливу роль у цифровій трансформації відіграють АБІС, електронні каталоги, цифрові колекції та веборієнтовані сервіси. АБІС забезпечують інтеграцію інформаційних ресурсів, формування єдиного інформаційного середовища та перехід бібліотек до сучасної моделі електронного обслуговування користувачів.

2. Досліджено організаційні засади діяльності та цифрові ресурси бібліотеки. Встановлено, що бібліотека є провідним регіональним інформаційним центром, діяльність якого спрямована на задоволення інформаційних, освітніх і культурних потреб користувачів, а також на збереження документної спадщини регіону. Вивчення організаційної

структури засвідчило, що бібліотека функціонує як система взаємопов'язаних підрозділів, які забезпечують комплектування фондів, наукове опрацювання документів, інформаційно-бібліографічне обслуговування та розвиток цифрових технологій.

Дослідження цифрових ресурсів засвідчило, що електронний каталог, офіційний вебсайт, електронна бібліотека та сервіси дистанційного обслуговування формують інтегроване цифрове середовище бібліотеки. Електронний каталог забезпечує ефективний пошук бібліографічної інформації, електронна бібліотека: доступ до цифрових копій документів і краєзнавчих матеріалів, а сервіси дистанційного обслуговування розширюють можливості взаємодії з користувачами незалежно від їхнього місця перебування.

3. Визначено перспективи розвитку та напрями вдосконалення інформаційно-документної діяльності бібліотеки. У ході дослідження обґрунтовано, що подальший розвиток бібліотеки має ґрунтуватися на поглибленні цифрової трансформації та розширенні функціональних можливостей електронних ресурсів і сервісів.

До пріоритетних напрямів віднесено подальше оцифрування бібліотечних фондів, створення та розвиток цифрових колекцій, модернізацію електронного каталогу, удосконалення офіційного вебсайту та впровадження нових форм дистанційного обслуговування користувачів. Важливим є також формування цифрового архіву бібліотеки, що забезпечить довготривале збереження електронних документів.

Обґрунтовано доцільність інтеграції бібліотеки до національних і міжнародних інформаційних систем як стратегічного напрямку її розвитку, що сприятиме розширенню доступу до цифрових ресурсів і підвищенню рівня інформаційної взаємодії. Встановлено, що необхідними передумовами реалізації окреслених заходів є підвищення цифрової компетентності персоналу та забезпечення належного рівня інформаційної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ, редакція від 12.12.2025. *Верховна Рада України. Законодавство України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

2. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР, редакція від 28.08.2025. *Верховна Рада України. Законодавство України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

3. Про інформацію»: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ, редакція від 20.01.2026. *Верховна Рада України. Законодавство України*: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 25.01.2026).

4. ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» чинний від 2010-07-01. Видання офіційне. Київ: Держспоживстандарт України, 2010. 14 с.

5. Андрухів А. І., Голощук Р. О., Сокіл М. Б. Електронні послуги в бібліотечній справі: навчальний посібник. Львів: видавництво Львівської політехніки, 2016. 136 с.

6. Анісімова О., Ребреньок Ю. Роль електронних бібліотек у збереженні і доступності культурної спадщини. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. № 11. С. 50–61.

7. Бачинська Н., Касьян В. Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. Вип. 14, С. 10–19.

8. Бергелська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 69. С. 193–214.

9. Варенко В. М. Моделювання діяльності бібліотек: аналітичні інструменти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 49–55.

10. Василенко О. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій: результати бібліотекознавчого дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 43–68.

11. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12–17.

12. Горбатенко Д. С. «Електронні бібліотеки як цифрова інформаційно-документна система». *Тези 78-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. ТОМ 2 (Полтава, 15 травня – 22 травня 2026 року). Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2026. С. 396–398.

13. Грамм О. М., Кравченко О. М., Лебедюк О. О. Електронні ресурси бібліотеки як засіб надання інформаційних послуг. *Бібл. Меркурій*. 2019. Вип. 2 (22). С. 154–163.

14. Гранчак Т. Ю. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту. *Бібліотечний вісник*. 2012. № 5. С. 20–26

15. Гуралюк А. Г., Вараксіна Н. В. Сучасні автоматизовані бібліотечні інформаційні системи. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського*. 2022. 14 с.

16. Демида Є. Ф. Сервіси електронних каталогів як засіб розвитку інформаційної компетентності користувачів наукової бібліотеки. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 55. № 5. С. 125–135.

17. Денбновецький С. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33.

18. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2023_1_3 (дата звернення: 05.02.2026).

19. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті: монографія. Київ: Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. 534 с.

20. Івашкевич О. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 2. С. 23–28.

21. Ковтанюк Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 2. С. 12–31.

22. Колоскова Г. В. Електронні колекції документів як складова інформаційного простору сучасної бібліотеки. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. № 68. С. 92–103.

23. Копанєва В. О. Бібліотека цифрової науки. *Вісник НАН України*. 2018. № 4. С. 76–85.

24. Копанєва В. О. Концептуальна модель бібліотеки в середовищі цифрової науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 4. С. 6–13.

25. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19–21.

26. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку: дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Харків, 2018. 480 с. URL: <http://eprints.rclis.org/46410/> (дата звернення: 26.01.2026).

27. Медведева В. Інноваційні технології – майбутнє бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 28–32

28. Мельник-Хоха Г. Імплементация метаданих як ключового інструменту для покращення доступу, пошуку та управління цифровими

колекціями наукової бібліотеки. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір*: матеріали Міжнар. наук. конф. Київ, 2024. С. 120–125. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/2010> (дата звернення: 28.01.2026).

29. Наука України: доступ до знань: офіційний вебсайт. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/2456> (дата звернення: 05.02.2026).

30. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: офіційний вебсайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 26.01.2026).

31. Олексин М., Кунанець Н., Білоусова Р. Хмарні сервіси як сучасний засіб зберігання ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 70. С. 167–182.

32. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського: офіційний вебсайт. URL: <https://new.library.pl.ua/> (дата звернення: 27.01.2026).

33. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського відзначає 130-річний ювілей: інформація з офіційного вебсайту Полтавської ОВА. URL: <https://poda.gov.ua/news/218797> (дата звернення: 27.01.2026).

34. Полтавська ОУНБ у ЗМІ: інформація з офіційного вебсайту. URL: <https://new.library.pl.ua/biblioteka-u-zmi> (дата звернення: 27.01.2026).

35. Прокопович Л., Веремчук О. Соціальні медіа як ефективний канал професійної комунікації фахівців публічних бібліотек. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. Т. 7. № 1. С. 88–97.

36. Рубан А. І., Лобановська І. Г. Бібліотека в інформаційно-освітньому середовищі: науково-допоміжний бібліографічний покажчик. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2022. 195 с.

37. Румик Д. Соціальні мережі як основа медіасередовища публічних бібліотек України. *Вісник Книжкової палати*. 2025. № 10 (351). С. 10–15.

38. Румик Д. Цифрова модернізація публічних бібліотек України через призму медіасередовища: досвід та перспективи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. № 15. С. 100–110.

39. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36–48.

40. Шумілова А. Інформаційно-комунікаційні технології та інформаційні ресурси бібліотек – платформа для реалізації завдань очно-дистанційної освіти під час воєнного стану в Україні. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 316–329.

41. Юдов А. М. Електронні сервіси в діяльності українських бібліотек: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. № 67. С. 125–137.

42. LibNAS UA: офіційний вебсайт. URL: <http://e-libnas.nbuv.gov> (дата звернення: 05.02.2026).

43. ResearchUA: офіційний вебсайт. URL: <http://research.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 05.02.2026).

44. ScienceDirect: офіційний вебсайт. URL: <https://www.science-center.lu/> (дата звернення: 05.02.2026).

45. Scopus: офіційний вебсайт. URL: <https://dntb.gov.ua/scopus> (дата звернення: 05.02.2026).

46. Web of Science: офіційний вебсайт. URL: <https://clarivate.com/academia-government/scientific-and-academic-research> (дата звернення: 05.02.2026).